

УДК 94 (477.86)

Баран Романна Романівна
завідувачка відділу кераміки,
Національний музей народного
мистецтва Гуцульщини та Покуття
імені Й. Кобринського
(Коломия, Україна)

Олійник Наталія Дмитрівна
наукова співробітниця відділу кераміки,
Національний музей народного
мистецтва Гуцульщини та Покуття
імені Й. Кобринського
(Коломия, Україна)
nataliaollinyk1955@gmail.com

Romanna R. Baran
Head of the Department of Ceramics,
Iosaphat Kobrynskyi National Museum of Folk Art in
Hutsulshchyna and Pokuttya
(Kolomyia, Ukraine)

Natalia D. Oliinyk
Research Fellow,
Department of Ceramics,
Iosaphat Kobrynskyi National Museum of Folk Art in
Hutsulshchyna and Pokuttya
(Kolomyia, Ukraine)

ФЕНОМЕН МАЙСТРА THE ARTIST'S PHENOMENON

Анотація

У статті представлено систематизацію біографічних даних про визначного косівського гончаря XIX ст. Олексу Бахматюка. На прикладі зібрання творів митця в Національному музеї народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського подано коротку характеристику художньо-стильових особливостей його розпису. Підкреслено роль О. Бахматюка у популяризації керамічного мистецтва Гуцульщини.

Ключові слова: митець, виставки, нагороди, кераміка, збірка творів, художньо-стильові особливості.

Abstract

The article systematizes biographical data about prominent Kosiv potter of the 19th century Oleksa Bakhmatiuk. One the artist's works collection examples in Iosaphat Kobrynskyi National Museum of Folk Art in Hutsulshchyna and Pokuttya, a brief description of the artistic and stylistic features of his painting, is provided. Oleksa Bakhmatiuk's role of in popularization of ceramic art in Hutsul region is emphasized.

Key words: artist, exhibitions, awards, pottery, art collection, stylistic features.

У 2020 р. виповнюється 200 років від дня народження Олекси Петровича Бахматюка (1820–1882) – культового митця гуцульської народної кераміки XIX ст. та одного з найвидатніших майстрів українського гончарства свого часу.

Доцільно буде детальніше розглянути життєвий і творчий шлях цієї особистості. Польський дослідник Мечислав Гроховський, який неодноразово відвідував Косів, був одним із перших, хто оприлюднив біографічні дані про О. Бахматюка. У своїй статті “O garncarzach na Guculszczyznie” (“Про гончарів на Гуцульщині”), в 1904 р. надрукованій у польському журналі “Tydzień” (“Тижень”), М. Гроховський навів дані метричних книг щодо Олекси Петровича, які показав досліднику священник римо-католицької парафії о. Борковський¹. У III-му томі парафіяльних метрик записано, що О. Бахматюк був сином звичайного гончаря-русина Петра Бахматюка, який у першій половині XIX ст. прибув до Косова із центральних областей України². П. Бахматюк служив у російській армії, був нагороджений п'ятьма військовими нагородами, дві з яких

1 Grochowski M. O garncarzach na Huculszczyznie // Tydzień.– 1904. – № 41–43, 45. – S. 326.

2 Лаурук Ю. Косівська кераміка. – Київ: Мистецтво, 1966. – С. 40–41.

– польські³. В Косові він побрався з Анною де Ситніковою⁴ – католичкою з поважного роду, про що свідчить префікс “де” перед її прізвищем. Не дивно, що її родина вимагала, щоб прізвище Бахматюк звучало як Бахмінський (так відбувалося ополячування русинів-українців). Посагом дружини був город у 180 сажнів. Тож Петро, за тодішніми мірками, не вважався бідною людиною. 10 грудня 1820 р. у подружжя народився син Олекса. А в 1828 р. П. Бахматюк придбав клаптик землі у Старому Косові⁵ та відкрив там гончарну майстерню.

З дитячих років батько привчав сина до свого ремесла й бачив, як той досягає певних успіхів. Гончар зауважив, що місцева кераміка є дещо іншою, ніж та, до якої він звик на своїй колишній батьківщині. Можемо припустити, що Петро, аби завоювати авторитет серед найкращих косівських гончарів, поділився з ними певними технологічними секретами, а основні знання передав синові. З огляду на те, що сам він не був вправним рисувальником, П. Бахматюк віддав сина в науку до родини Баранюків, а саме до Михайла, відомого на Гуцульщині майстра. Там Олекса навчився виготовляти миски – звичайні, обрядові й декоративні; тарелі, макітри, свічники-поставники, свічники-трійці, дзбанки, колачі тощо. Він декорував їх у техніці ритуння у характерній для Гуцульщини триколірній гамі. Молодий майстер швидко засвоював знання і невдовзі почав самостійно створювати на кахлях нові орнаментальні композиції та сюжетні сцени. Олекса не отримав освіти, вмів лише трохи писати й читати, проте був дуже здібним, мав вроджений талант.

У 1929 р. вийшла монографія польського етнографа Тадеуша Северина “*Pokucka majolika ludowa*” (“Покуцька народна майоліка”), в якій наведено записи із церковних книг про батьків Олекси Бахматюка та його родину, надані досліднику священиком римо-католицької парафії о. Маєвським⁶. Ця інформація збігається з відомостями, отриманими від о. Борковського, хоча різниця в часі між ними становить понад 20 років. Означені свідчення важливі, оскільки метричні книги косівського костелу, використані отцями Борковським і Маєвським, нині не збереглися. Т. Северин заперечував те, що Володимир Шухевич називав Олексу Бахматюка Іваном, а Людвіг Вербицький – Бахметником⁷. Згодом дослідник розглядав видозміни прізвища Бахматюк із тогочасних соціально-економічних позицій.

Наприкінці XIX ст. в зазначених осередках Гуцульщини та Покуття творило майже 250 гончарів, більшість працювали анонімно (тому питання встановлення авторства гончарних виробів було й залишається суперечливим). На той час з-поміж відомих майстрів, які підписували свої вироби, знаним був лише О. Бахматюк (рис. 1). Ідентифікацію виробів дещо ускладнюють неграмотні підписи латинкою та зміна прізвища на польський лад, зумовлена тодішнім суспільно-політичним устроєм і бажанням продати більше виробів.

У 1845 р. Олекса одружився з католичкою Терезою Ситник. У них народилися дві доньки: Анна та Розалія⁸. Це означало, що гончареві доведеться багато працювати, адже дочок потрібно було годувати, одягати, готувати подвійний посаг і думати, як вдало їх видати заміж. Проте згодом доньки допомагали батькові у декоруванні посуду й кахлів.

Отець Борковський розповідав, що в метриках доньок О. Бахматюка зазначені прізвища Бахмінські⁹. М. Гроховський з метою детальнішого дослідження відвідав родину, що залишилася після смерті Олекси, а саме його доньку Анну (Яніну). Жінка єдина на той час ще пам’ятала манеру розпису глиняних виробів та полив, які використовував її батько.

Життя майстра, як і інших гончарів Гуцульщини, було непростим через надзвичайно складні умови праці. При випалюванні гончарного посуду виділялися дуже шкідливі випари свинцю, які викликали в гончарів гостре запалення очей, внаслідок чого ті втрачали зір. Також сучасні науковці стверджують, що ці випари спричиняли отруєння та галюцинації.

Між майстрами завжди існувала заздрість та гостра конкурентна боротьба за ринки збуту. Як людина з великою харизмою, О. Бахматюк добре розумівся на ментальності гуцулів. Вони завжди були оптимістами, в яких складних життєвих умовах не опинялися б. Коли в Олекси запитували, що саме він планує малювати, він любив міркувати: “Що то буде? – ніби запитував себе й відповідав, – може, квітка, заяц, а, може, які узори...”¹⁰.

Відомо, що талановиті люди зазвичай у житті безпорадні та беззахисні, їм важко самостійно цілісно розкрити й показати свій талант. Митці потребують сторонньої допомоги. Саме таку підтримку, зовсім неочікувану, О. Бахматюк отримав від графа Володимира Дідушицького – відомого мецената, колекціонера та громадського діяча. В 1873 р. той виставив твори гончаря зі своєї приватної колекції на Всесвітній виставці у Відні. Граф представив макет автентичної сільської хати в гуцульському стилі з усім її побутовим наповненням, зокрема кахлевою піччю, мисками та свічниками. Деякі з означених предметів виготовив О. Бахматюк. Це була перша демонстрація українського народного мистецтва на широкій міжнародній арені¹¹. Імператор Франц Йосиф I назвав виставку “мирним змаганням між культурними народами світу”, а її гасло звучало: “Культура й освіта”. Означений захід мав значні позитивні результати, пов’язані з культурним обміном, для українців це був неоціненний досвід, який, завдяки зусиллям В. Дідушицького, сприяв популяризації українського народного мистецтва Галичини у світі.

За ініціативи В. Дідушицького в 1877 р. відбулася перша Крайова виставка у Львові, де гончарні промисли були представлені лише виробами народних майстрів. У відділі глиняних виробів “медалі заслуги” отримали косівські гончарі

3 *Grochowski M.* O garncarzach na Huculszczyźnie.... – S. 326.

4 *Seweryn T.* Pokucka majolika ludowa. – Kraków: Nakł. Polskiej Akademji Umiejętności; skł. gł. W księg. Gebethnera i Wolffa, 1929. – S. 6.

5 *Лауцук Ю.* Косівська кераміка.... – С. 42.

6 *Seweryn T.* Pokucka majolika ludowa... – S. 6.

7 Там само. – S. 6.

8 Там само. – S. 6.

9 *Grochowski M.* O garncarzach na Huculszczyźnie... – S. 326.

10 *Лауцук Ю.* Покуцька кераміка / Державний музей-заповідник українського гончарства в Опішному. – Опішня: Українське народознавство, 1998. – С. 116.

11 *Король С.* Галичина на всесвітній виставці у Відні 1873 року // Мистецтвознавство’11. – Львів, 2011. – С. 104–107.

О. Бахматюк та М. Баранюк¹².

Першою присвяченою показу виробів народного мистецтва Галичини стала етнографічна виставка 1880 р. в Коломиї. В розділі гончарних виробів із Косівського повіту згадується “грубка та піч селянська кахляні, а також посуд: миски, полумиски, свічники, глеки, куманці, барани з горшечком на спині, тарілки, макітри на воду та горшечки на квіти”¹³. На цьому заході Франц Йосиф I перемовився кількома словами з О. Бахматюком, нагородив його грошовою премією та замовив у майстра два комплекти кахлів, які нині зберігаються в етнографічному музеї Шлосс-Кітцеє (Відень)¹⁴. Також на означеній виставці гончар познайомився з художником Валеріаном Крицінським, який із 1886 р. був третім директором Коломийської гончарної школи (1876–1914). Варто зауважити, що у праці “Косів: люди і долі” краєзнавець Іван Пелипейко помилився, розповідаючи про діяльність В. Дідушицького: “...організував у Коломиї Крайову школу гончарства, керівництво якої довірив О. Бахметюкові (Бахмінському) з Косова”¹⁵. Майстер ніколи не керував Коломийською гончарною школою, хоча основним завданням закладу було збереження та розвиток традицій і стилю О. Бахматюка. В 1889 р. В. Крицінський створив керамічний барельєф митця¹⁶ (рис. 2).

На етнографічній виставці в Тернополі (1887) були представлені твори О. Бахматюка із приватних колекцій Людвіга Вербицького (10 творів) та Пшебиславського з Унежа (7 творів)¹⁷ – декоративні вироби: дзбанки, кубки, свічники, миски, баньки тощо.

Поціновувачі таланту гончаря експонували його вироби на виставках навіть після смерті майстра. Про це свідчить Коломийська виставка домашнього промислу 1912 р., яка відбулася під протекторатом архикнязя Кароля Франца Йосифа та архикнягині Зіти та стала важливою подією в культурному та суспільному житті Галичини. Особливе значення цього заходу полягало у становленні та розвитку українського національного стилю. Виставку організували завдяки зусиллям низки товариств – коломийських (“Родина”, “Просвіта”, “Сільський господар”), львівських (“Жіноча громада”, “Труд”), буковинської “Школи деревного промислу у Вижниці” та Полтавського земства з підросійської України¹⁸. Широкомасштабна експозиція містилася у 18 павільйонах “військових уїджалень” (колишня спортивна зала на вул. А. Чайковського). В. Шухевич надав із власної збірки 34 керамічні вироби з Пістиня та Косова. Серед них були представлені чотири поставники, виготовлені О. Бахматюком¹⁹.

Косівчани, прості люди й майстри, не могли зрозуміти раптової слави О. Бахматюка. Їх заціпало надто прихильне ставлення поважних людей до майстра й навіть те, що доньки допомагали батькові розписувати вироби. Косівчани заздрили митцеві та стверджували, що то все – магія. Водночас вони пишалися тим, що Косів має не тільки відомого майстра, а й громадського діяча: О. Бахматюка два рази обирали бургомістром Косова, один раз на шість років, другий – на вісім²⁰. Гончар тільки усміхався і говорив, що “все, що він уміє, то з себе уміє, що Бог йому то дав і ніхто, крім нього, не знає тої техніки, бо була то «його тайна», а тайна та піде з ним до гробу”²¹.

Деякі відомості про відомого митця повідомляє Я. Тарковський: “Після смерті Бахматюка залишилася його донька Анна, яка єдина на той час пам’ятала манеру розпису глиняних виробів та полив, які використовував батько”. В Державному природознавчому музеї НАН України у Львові (до 1939 р. мав назву Природничий музей імені Дідушицьких) зберігається піч, створена в 1878 р. О. Бахматюком та його дочками. На її чільному боці є напис польською мовою “Aleksander Bachmiński Pan Miester od Roboty Garncarskiej Robił ten Piec z Kosowa 1878” (“Олександр Бахмінський, майстер-гончар із Косова, робив цю піч у 1878 р.”). В нижній частині міститься кахля, декорована сюжетним малюнком “Туцул-орач” з орфографічно неточним написом польською мовою: “Rozalia curka Bachmińsk Ołykszanda [Aleksandra – Авт.] risowała z skoszowa” (“Розалія, дочка Бахматюка Олександра, малювала з Косова”)²².

Твори класика гуцульської народної кераміки О. Бахматюка займають вагоме місце в колекції кераміки Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського. Першими надходженнями виробів майстра до збірки в 1947 р. стали дарунки звичайних гуцулів та творчої інтелігенції краю.

Зібрання творів О. Бахматюка в музейній колекції налічує 215 одиниць і репрезентує увесь період його діяльності (1840–1870). Переважно це кахлі (207 предметів), а також колач, вазочка, два дзбаночки та чотири миски.

В релігійних сюжетах майстер своєрідно трактував іконописні образи. Найчастіше він зображував святого Миколая в єпископських ризах – головного патрона гуцулів, шанованого в народі заступника бідних, покровителя ремесел (рис. 3), Богоматір із немовлям, дзвонаря (рис. 4), церкви та хрести різних конфігурацій, використовував геральдичні мотиви (герби Австро-Угорщини в різних варіантах). Зображені на кахлях святі уважно спостерігали за щоденними клопатами родини та оберігали їх від усякого зла. Треба зауважити, що митець був високодуховною людиною і з великою повагою ставився до релігії. Він зображав у фас лише святих, а у профіль – простих людей.

Чимало кахлів О. Бахматюк декорував сюжетами на соціально-побутову тематику. Головними героями цих сцен є люди:

12 Нога О. Проект пам’ятника Івану Левинському. – Львів: Українські технології, 1997. – С. 27–28.

13 Лащук Ю. Косівська кераміка... – С. 43.

14 Лащук Ю. Покутська кераміка... – С. 83.

15 Пелипейко І. Косів: люди і долі. Краєзнавчий довідник. – Косів: Писаний Камінь, 2001. – С. 22.

16 Seweryn T. Pokucka majolika ludowa...; Mardyrosiewicz B. Szkoła garcarska w Kołomyi // Świat Dwutygodnik ilustrowany. Rocznik Czarty. – [Kraków], 1891. – S. 328.

17 Katalog wystawy etnograficznej. Ułożyl z polecenia Komitetu Karol Falkiewicz. – Tarnopol: Drukiem Józefa Pawłowskiego, 1887.

18 Лукіянович Д. Вистава домашнього промислу в Коломиї // Неділя. – 1912. – Ч. 38–40.

19 Вистава домашнього промислу в Коломиї // Діло. – 1912. – 26 вересня. – Ч. 217. – С. 5.

20 Grochowski M. O garncarzach na Huculszczyźnie... – S. 326.

21 Seweryn T. Pokucka majolika ludowa... – S. 7.

22 Там само. – S. 7.

гуцули, міщани, пани, офіцери, жандарми, мисливці.

Багато сюжетів присвячено музиці та розвагам: скрипаль награв гарній молодиці, двоє гуцулів грають на сопілці та скрипці, троїсті музики на весіллі, сцени в корчмі, гуцул везе трембітаря на тачці. О. Бахматюк першим із народних майстрів зобразив людину праці: орач на ниві із двома кіньми (рис. 5); пастух грає на трембіті, а внизу пасуться вівці й кози; мірошник меле борошно тощо.

Не останнє місце у творчості митця посідає воєнна тематика. Про відтворені ним воєнні події майстер, ймовірно, дізнався від батька.

Твори О. Бахматюка легко впізнати за певними мотивами, які використовував лише він. Надзвичайно характерною для його розписів є великий багатопелюстковий соняшник (рис. 6), оточений зигзагоподібним ореолом. Цій квітці гончар надавав особливого символічного значення: одна – сонце, дві – сонце й місяць, три – свята Трійця: Бог Отець, Бог Син і Бог Дух святий. Творчості О. Бахматюка притаманні композиції з однією квіткою на гілці, а також із двома, а на вазонах – навіть із потрійними суцвіттями. Обабіч цієї пишної рослини у вазоні, доповненої листками, вусиками та гронами винограду, майстер малював двох пташок, оленя і козу тощо. Сюжетні сцени на кахлях – це енциклопедія життя Гуцульщини.

Митець помер на 62-му році життя. Ім'я О. Бахматюка ще при житті було відомим не тільки серед гуцулів, а й за межами краю. Художник розмалював близько 150 печей, понад 1000 його творів зберігається нині в музеях України, Польщі, Австрії та Румунії. Орнаментальні мотиви, які використовував майстер у своїх виробках, вплинули на виробництво ужиткової кераміки не лише в Галичині, а й за кордоном.

Припускаємо, що феномен О. Бахматюка – це поєднання різних гончарних традицій України. Творчість майстра позначена вільним інтерпретуванням косівської іконографії в різних побутових сценах, в сакральних та геральдичних мотивах, збагаченням і доповненням зображень розмаїтими декоративними нюансами, створеними в характерній для Косова триколірній гамі: зеленою, жовтою і коричневою барвами на білому тлі в техніці ритованого розпису.

Вирішальним аргументом у полеміці “поціновувачів народної культури” щодо національності косівського гончаря стало повідомлення преси про смерть О. Бахматюка: “У Косові забрала смерть Бахмінського, русина, великих здібностей і широкої слави людину <...> Була це людина селянського роду, без освіти, косівський гуцул <...> Цікаве й незвичне було життя цього самородного таланту, а, може, й генія”²³.

Про смерть митця повідомляли різні часописи, й досить шанобливо, тому Л. Вербицький, напевно, не хотів повторюватися, але у своїй праці “Wzory przemysłu domowego. Wyroby gliniane włościan na Rusi. Naczynia z Kossowa”, яка з’явилася в рік смерті О. Бахматюка (1882), він писав: “У зв’язку із сумним фактом, що творець гарних виробів, Бахмінський, вже не живе, а інші гончарі, які наслідують Бахмінського, не дорівнюють йому у свободі фантазії, котра визначає його вироби, позволимо собі надіятися, що наші поважні прихильники народного промислу, а також різні заклади, покликані до розвитку народного промислу, схотять причинитися до розповсюдження його взірців по різних гончарських верстатах, бо тільки такою дорогою заховаємо у своїх виробках оригінальність і народний характер – й охоронимо їх від чужих впливів”²⁴.

Варто звернути увагу й на слова письменника Романа Федорів в його романі “Скрипка, що грає 1000 літ” (1991) про “чорну несправедливість”²⁵ щодо О. Бахматюка – “...митця, якого виховав багатогранний комплекс народної культури в усіх її проявах, у безнастанній дії звичаїв, обрядів, крилатого фольклору, перлин пісенного й музичного мистецтва, своєїрідної народної архітектури й безлічі художньо-вжиткових предметів, що супроводили свята й будні, працю й відпочинок селян Покуття й карпатських верховинців, найбільш яскравого і талановитого представника стилю косівської кераміки ХІХ ст., визнання якого виходить поза межі традиційного для української кераміки орнаментально-декоративного розпису, творчість якого стала базовою для багатьох сучасних художників та науковців”²⁶.

“Чорна несправедливість”, про яку згадує письменник, полягає в тому, що “...є карбовані на мarmorі й позолочені слова про людей, чії імена в наш час ні про що нікому не говорять. А Бахматюкового імені я ніде не здибала: ні на вулиці, ні на площі, ні на мarmorовій таблиці. Писали про нього патріоти з ХІХ ст., що був чоловік заледве не геній, а могили його ніхто й не запам’ятав – зникла й нема. Лишив народові багатство, яким пишаємося, а патріоти не знайшли грейцара, щоб спорохнявілий дубовий хрест замінити на кам’яний надгробок, на якому мало б бути викуване одне лише слово: “Бахматюк”. Ми з Юрком (охоронець фондів косівського музею), з чоловіком моїм (він історик), обшукали всі навколишні кладовища – й усе даремно...”²⁷.

Саме така розмова в 1990-х рр. відбулася між письменником Р. Федорівим та відомою сучасною косівською гончаркою Валентиною Джуранюк, яка вважає косівського митця своїм наставником і продовжує розвивати його традиції. Така несправедливість нині стосується не тільки О. Бахматюка, а й багатьох інших майстрів.

У Косові діє Інститут прикладного та образотворчого мистецтва ім. В. Касіяна Львівської національної академії мистецтв, який має власний музей із творами (зокрема кераміки) відомих майстрів кінця ХІХ ст. та сучасників, ця колекція вважається гордістю закладу. Справа “оборони пам’яті О. Бахматюка”²⁸ й нині залишається актуальною, тож саме керівництву та науковим працівникам зазначеного інституту разом із громадськими діячами м. Косова варто подбати про те, щоб обов’язково одну з косівських вулиць назвали на честь їхнього славетного земляка-гончаря.

Творчий шлях О. Бахматюка “потрібно розцінювати як завершення традиційного ланцюга кількох поколінь попередників,

23 Діло. – Львів. – Ч. 29. – 04.1882.

24 Вербицький Л. Узори промислу домашніх виробів з глини селян на Русі. Глиняні вироби з Косова і Сокаля. – Косів, 1882. – С. 11.

25 Федорів Р. Скрипка, що грає 1000 літ. – Львів: Червона калина, 1991. – С. 264.

26 Там само. – С. 264.

27 Там само. – С. 264.

28 Katalog wystawy etnograficznej. Ułożył z polecenia Komitetu Karol Falkiewicz... – S. 265.

що безвиїзно зростали на ґрунті місцевої духовности, іконографії”²⁹.

Проаналізувавши творчий та життєвий шлях майстра, можна зробити висновок, що О. Бахматюк – найунікальніший представник народного керамічного малярства минулого Гуцульщини. Саме завдяки творчості майстра та його сучасників Косів формувся як локальний гончарний осередок із власними усталеними творчими традиціями.

На значній творчій спадщині О. Бахматюка виховалося не одне покоління сучасних майстрів-керамістів, які продовжують традиції гуцульського та покутського гончарства.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

- Вербицький Л.* Узори промислу домашніх виробів з глини селян на Русі. Глиняні вироби з Косова і Сокаля. – Косів, 1882. – 37 с.
- Вистава домашнього промислу в Коломиї // Діло. – 1912. – 26 вересня. – Ч. 217. – С. 5.
- Діло. – Львів. – Ч. 29. – 04.1882.
- Король С.* Галичина на всесвітній виставці у Відні 1873 року // Мистецтвознавство '11. – Львів, 2011. – С. 101–114.
- Лащук Ю.* Косівська кераміка. – Київ: Мистецтво, 1966. – 97 с.
- Лащук Ю.* Покутська кераміка / Державний музей-заповідник українського гончарства в Опішному. – Опішня: Українське народознавство, 1998. – 142 с.
- Лукіянович Д.* Вистава домашнього промислу в Коломиї // Неділя. – 1912. – Ч. 38–40.
- Нога О.* Проект пам'ятника Івану Левинському. – Львів: Українські технології, 1997. – 328 с.
- Пеліпейко І.* Косів: люди і доли. Краєзнавчий довідник. – Косів: Писаний Камінь, 2001. – 368 с.
- Федорів Р.* Скрипка, що грає 1000 літ. – Львів: Червона калина, 1991. – 392 с.
- Grochowski M.* O garncarzach na Huculszczyźnie // Tydzień. – 1904. – № 41–43, 45.
- Katalog wystawy etnograficznej. Ułożył z polecenia Komitetu Karol Falkiewicz. – Tarnopol: Drukiem Józefa Pawłowskiego, 1887.
- Mardyrosiewicz B.* Szkoła garcarska w Kołomyi // Świat Dwutygodnik ilustrowany. Rocznik Czwarty. – [Kraków], 1891. – S. 328.
- Seweryn T.* Pokucka majolika ludowa. – Kraków: Nakł. Polskiej Akademji Umiejętności; skł. gł. W księg. Gebethnera i Wolffa, 1929. – 106 s.

REFERENCES

- Verbytskyi L. 1882. Uzory promyslu domashnikh vyrobiv z hlyny selian na Rusi. Hlyniani vyroby z Kosova i Sokalia. Kosiv. Vystava domashnoho promyslu v Kolomyi. 1912. *Dilo*. 26 veresnia, vol. 217, p. 5.
- Dilo*. Lviv. Vol. 29. 04.1882.
- Korol S. 2011. Halychyna na vsesvitni vystavtsi u Vidni 1873 roku. *Mystetstvoznavstvo '11*. Lviv, pp. 101–114.
- Lashchuk Iu. 1966. Kosivska keramika. Kyiv: Mystetstvo.
- Lashchuk Iu. 1998. Pokutska keramika (Derzhavnyi muzei-zapovidnyk ukrainskoho honcharstva v Opishnomu). Opishnia: Ukrainske narodoznavstvo.
- Lukiianovych D. 1912. Vystava domashnoho promyslu v Kolomyi. *Nedilia*. Vol. 38–40.
- Noha O. 1997. Proekt pamiatnyka Ivanu Levynskomu. Lviv: Ukrainski tekhnolohii.
- Pelypeiko I. 2001. Kosiv: liudy i doli. Kraieznavchyi dovidnyk. Kosiv: Pysanyi Kamin.
- Fedoriv R. 1991. Skrypka, sheho hraie 1000 lit. Lviv: Chervona kalyna.
- Grochowski M. 1904. O garncarzach na Huculszczyźnie. Tydzień, no. 41–43, 45.
- Katalog wystawy etnograficznej. Ułożył z polecenia Komitetu Karol Falkiewicz. 1887. Tarnopol: Drukiem Józefa Pawłowskiego.
- Mardyrosiewicz B. 1891. Szkoła garcarska w Kołomyi. *Świat Dwutygodnik ilustrowany. Rocznik Czwarty*. [Kraków], p. 328.
- Seweryn T. 1929. Pokucka majolika ludowa. Kraków: Nakł. Polskiej Akademji Umiejętności; skł. gł. W księg. Gebethnera i Wolffa.

Перелік ілюстрацій:

- Рис. 1.** Малявський Г. (1926–1998). Портрет О. Бахматюка. Папір, акварель
- Рис. 2.** Крицінський В. (1852–1929). Керамічний барельєф “О. Бахматюк”. 1889 р.
- Рис. 3.** Бахматюк О. Кахля “Св. Миколай”. Національний музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського
- Рис. 4.** Бахматюк О. Кахля “Дзвонар”. Національний музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського
- Рис. 5.** Бахматюк О. Кахля “Орач”. Національний музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського
- Рис. 6.** Бахматюк О. Кахля “Багатопелюстка квітка”. Національний музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського

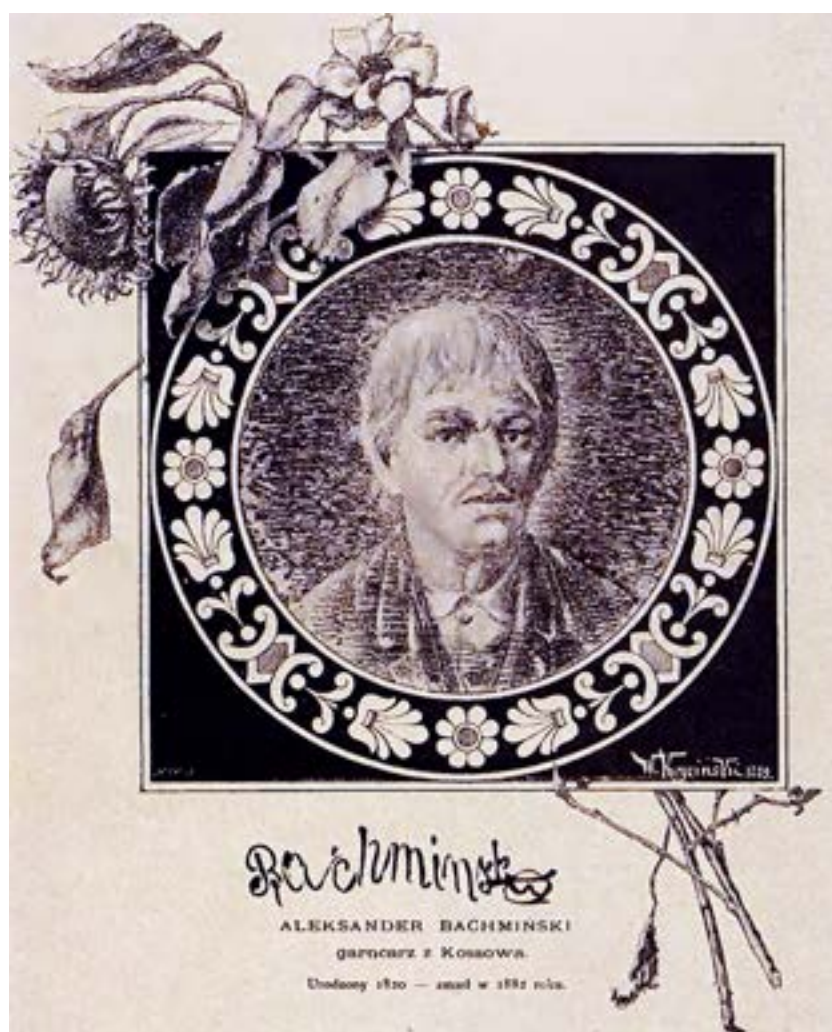

Рис. 1, 2

Рис. 3

Рис. 4

Рис. 5, 6